

Warszawa, dnia 19 maja 2009 r.

RPO-614338-VII-7020/11006.1/09/JN/KMP

I n f o r m a c j a

o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym Nr 2 w Strzelcach Opolskich (wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w dniach 22-23 kwietnia 2009 r. do Zakładu Karnego Nr 2 w Strzelcach Opolskich (zwanego dalej Zakładem) udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich.

Działając jako Krajowy Mechanizm Prewencji, przedstawiciele Rzecznika sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, dokonując oceny pod względem ochrony osadzonych przed torturami oraz okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzając wizytację zapobiegawczą Krajowego Mechanizmu Prewencji przedstawiciele Rzecznika:

- wysłuchali informacji o funkcjonowaniu Zakładu i jego podstawowych problemach, udzielonej przez dyrektora jednostki;
- obejrzelili teren jednostki oraz pomieszczenia we wszystkich pawilonach mieszkalnych Zakładu, w tym wybrane losowo cele mieszkalne, cele dla osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu (zwanych dalej niebezpiecznymi), cele zabezpieczające, cele do wykonywania kary dyscyplinarnej osadzenia w celi

izolacyjnej, oddział terapeutyczny dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo (dalej zwany oddziałem terapeutycznym), bibliotekę, łaźnie, świetlice, sale do widzeń, pola spacerowe, kaplicę, pomieszczenia ambulatorium i izby chorych, a także pomieszczenia Centrum Kształcenia Ustawicznego (zwanego dalej szkołą), kuchnie, kotłownię, pomieszczenia warsztatowe oraz budynek przywięzienny, w którym mieści się Przedsiębiorstwo Przemysłu Obuwniczego;

- przeprowadzili w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy ze skazanymi i tymczasowo aresztowanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami Zakładu;
- przeprowadzili na podstawie kwestionariusza rozmowy, bez obecności osób trzecich, z 61 osadzonymi; do protokołu przyjęto 1 skargę;
- zapoznali się z dokumentacją dotyczącą stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz z dokumentacją służby zdrowia (książeczki zdrowia osadzonych, księga przyjęć ambulatoryjnych, księga Izby Chorych, księgi zgłoszeń).

Dokonane w ten sposób ustalenia pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przekazali Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Opolu, Dyrektorowi Zakładu i jego Zastępcy, oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

2. Charakterystyka jednostki.

Zakład Karny Nr 2 w Strzelcach Opolskich jest jednostką typu zamkniętego, przeznaczoną dla dorosłych mężczyzn, recydywistów penitencjarnych z oddziałami:

- aresztu śledczego dla osób tymczasowo aresztowanych
- terapeutycznym dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo.

W Zakładzie od 2000 r. utrzymuje się przeludnienie. Z uwagi na potrzebę pozyskania dodatkowych miejsc zakwaterowania na cele mieszkalne zamienione zostały świetlice sportowe i telewizyjne oraz dwie izby chorych. W ostatnim czasie skala przeludnienia uległa zmniejszeniu - według stanu na dzień 23

kwietnia br. wynosiło ono 10%. Kierownictwo Zakładu nieustannie podejmuje działania zmierzające do zmniejszenia przeludnienia, a tym samym zapewnienia minimalnej normy 3 m² na jedną osobę. Skuteczność tych działań odzwierciedlają dane statystyczne tj. w styczniu 2008 r. 542 skazanych przebywało w 129 pomieszczeniach mieszkalnych o niezgodnej normie, natomiast w grudniu 2008 r. już tylko 261 skazanych przebywało w 62 celach mieszkalnych o niezachowanej normie 3 m². Dyrektor Zakładu realizuje obowiązek powiadamiania sędziego penitencjarnego o istniejącym przeludnieniu, a ponadto przekazuje cotygodniową informację o zaludnieniu jednostki penitencjarnej Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Opolu.

W czasie wizytacji cel i przeglądu kart tożsamości osadzonych nie stwierdzono osadzenia tymczasowo aresztowanych i skazanych z różnych grup klasyfikacyjnych we wspólnej celi mieszkalnej oraz osób niepalących z palącymi.

3. Ogląd jednostki.

Zakład Karny położony jest w środku miasta. Budynki dwóch pawilonów (A i B), w których zakwaterowani są osadzeni i budynek kuchni pochodzą z końca XIX w. i zostały zakwalifikowane jako dobro kultury i wpisane do rejestru zabytków oraz objęte ochroną prawną i konserwatorską. Zakres wszelkich remontów w jednostce wymaga więc każdorazowego uzgodnienia z konserwatorem zabytków. Budynek pawilonu C został oddany do użytku w 1972 r.

W opinii Dyrektora Zakładu, istnieje pilna potrzeba przeprowadzenia generalnego remontu jednostki. W każdym pawilonie mieszkalnym, trzy podstawowe instalacje, tj. wodna, kanalizacyjna i elektryczna wymagają wymiany. Konieczne jest przeprowadzenie całkowitego remontu wszystkich łaźni i kotłowni. Bardzo częste awarie powyższych mediów powodują poważne utrudnienia w funkcjonowaniu jednostki. W dniu wizytacji nastąpiła awaria sieci wodociągowej, w wyniku której osadzeni przez kilka godzin pozbawieni byli bieżącej wody. Ciągłe naprawy sieci elektrycznej powodują, że teren jednostki jest rozkopany i trudno zadbać o jego estetykę. W 2008 r. wykonano remont dachu, a obecnie trwa remont łaźni w pawilonie C.

Przeprowadzony ogląd całego terenu Zakładu i pomieszczeń w pawilonach mieszkalnych, w tym wizytacja cel oraz uzyskane w związku z tym informacje pozwoliły m.in. stwierdzić, że:

3.1. W Zakładzie przeważają **cele mieszkalne** 2, 3 i 4-osobowe. Wszystkie cele są skanalizowane, z doprowadzoną zimną wodą. W celach wieloosobowych kącki sanitarne są zabudowane zabudową murowaną, a wejście jest zasłonięte zasłoną materiałową. W celach 1 i 2-osobowych kącki sanitarne są niezabudowane i nieosłonięte. W celach jest wentylacja grawitacyjna. Ponadto, cele wietrzone są poprzez otwierane okna. Wielkość okien umożliwia właściwe doświetlenie cel, wystarczające do czytania i pisania (w oknach nie ma blend). Oświetlenie sztuczne działa sprawnie. Zainstalowane gniazda elektryczne umożliwiają skazanym korzystanie w celach z odbiorników telewizyjnych oraz grzałek i czajników. Podłoga w celach mieszkalnych pawilonu C wyłożona jest klepką drewnianą, a w kilku celach na podłodze położona jest terakota. We wszystkich celach mieszkalnych pawilonu A i B na podłodze znajduje się zmywalny ksyolit (wylewka składająca się z betonu i trocin), pomalowany na szary kolor. Zimą cele ogrzewane są za pomocą centralnego ogrzewania.

Cele mieszkalne wyposażone są w sprzęt kwaterunkowy zgodnie z obowiązującymi przepisami. W każdej wizytowanej celi znajduje się, odpowiednia do zakwaterowanych osób, liczba stołów i taboretów. Ich stan techniczny nie budzi zastrzeżeń. Również stan materaców, pościeli, koców, ręczników i ścierek jest dobry. Łóżka piętrowe, typu koszarowego, nie posiadają drabinek ani zabezpieczeń przed upadkiem.

Stan cel jest zróżnicowany. W niektórych panuje ład i porządek, inne są zniszczone i zaniedbane. W tych drugich ściany, mające liczne uszkodzenia mechaniczne (dziury, zarysowania, napisy) wymagają odnowienia. Urządzenia sanitarne (umywalka, sedes) i sprzęt kwaterunkowy jest bardzo zużyty.

Nie stwierdzono braków w wyposażeniu cel w przedmioty służące do utrzymania higieny osobistej i czystości w celi (miski, lustra, szczotki zmiotki, śmietniczki, itp.).

Osoby osadzone korzystają z własnej odzieży i bielizny, jeśli nie przemawiają przeciwko temu względy bezpieczeństwa i sanitarne. Ilość i rodzaj własnej odzieży, bielizny oraz obuwia, które osadzony może posiadać w celi określa Porządek Wewnętrzny obowiązujący w Zakładzie. Niezbędne ubrania skarbowe wydaje się osadzonym według potrzeb przez nich zgłaszanych. Podlegają one wymianie raz w miesiącu.

We wszystkich wizytowanych celach znajduje się egzemplarz Porządku Wewnętrznego jednostki.

Korytarze oddziałów mieszkalnych wyposażone są w samoinkasujące aparaty telefoniczne, skrzynki pocztowe na korespondencję kierowaną do organizacji międzynarodowych oraz tablice ogłoszeń, zawierające niezbędne informacje m.in. adresy organów nadzoru i innych instytucji, do których osadzeni mogą kierować pisma dotyczące wykonania kary pozbawienia wolności, wykaz ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, urzędów pracy z pobliskich miejscowości, informacje dotyczące funduszu pomocy postpenitencjarnej i inne.

3.2. W zakładzie znajdują się cele przeznaczone dla **skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu**, wyposażone w wymagany sprzęt techniczno-ochronny i kwaterunkowy. Analiza dokumentów wykazała, że decyzja o zakwalifikowaniu osadzonych do tej grupy dokonana została w oparciu o uzasadnione przesłanki.

Zakład w każdym pawilonie mieszkalnym dysponuje jedną **celą zabezpieczającą**.

W wizytowanej jednostce są cztery **cele izolacyjne**.

W pawilonie A Zakładu znajduje się nowoczesna, przestronna, dwuosobowa **cela dla niepełnosprawnych ruchowo**, z zabezpieczonymi kantami ścian i zabudowaną łazienką, wyposażoną w kabinę prysznicową, umywalkę i sedes. W dniu wizytacji cela była niezasiedlona.

3.3. Kąpiel osadzonych odbywa się w trzech łazienkach, znajdujących się w każdym pawilonie mieszkalnym. Łazienka w pawilonie C obecnie jest remontowana. Wymieniono kanalizację i okna. Pozostaje do wymiany system wentylacyjny oraz glazura i terakota podłogowa. Planowane jest zakupienie elektronicznego systemu

dozowania wody. Remontowana łaźnia będzie wyposażona w 12 stanowisk prysznicowych. W projekcie nie przewiduje się przegród oddzielających od siebie stanowiska prysznicowe, co zapewniałoby kąpiącym intymność. Mimo zaawansowanego remontu, w opisywanej łaźni odbywa się kąpiel osadzonych.

Łaźnie w pawilonie A i B również wymagają remontu. Są zawilgocone, zagrzybione, na ścianach są liczne zacieki, w wielu miejscach odpada tynk. Terakota podłogowa i glazura na ścianach w łaźni oraz w pomieszczeniach sąsiadujących (szatnia, pomieszczenie do wymiany bielizny) jest bardzo zniszczona, a ławki i wieszaki wyeksploatowane wieloletnim użytkowaniem. W pomieszczeniach tych panuje zaduch. Sitka prysznicowe noszą ślady zardzewień, a zanieczyszczenia uniemożliwiają swobodny przepływ wody. W pawilonie A przy ośmiu niewydzielonych stanowiskach, wyposażonych w 4 maty antypoślizgowe, jednorazowo kąpie się 16 osadzonych. W pawilonie B jest 10 niewydzielonych stanowisk prysznicowych, przy których jednorazowo kąpiel bierze 20 osadzonych. Kąpiący się sami mogą regulować temperaturę i siłę strumienia wody. O czasie trwania kąpieli decyduje nadzorujący funkcjonariusz.

Bielizna osobista i ręczniki są wymieniane co tydzień, zaś bielizna pościelowa co dwa tygodnie, co jest zgodne z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r., w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (zwane dalej rozporządzeniem w sprawie warunków bytowych). Dla potrzeb Zakładu usługi pralnicze wykonywane są w Zakładzie Karnym Nr 1 w Strzelcach Opolskich.

W każdym pawilonie mieszkalnym znajduje się punkt fryzjerski.

3.4. Kuchnia zakładowa jest w bardzo złym stanie technicznym. Podłoga, typu lastryko, jest zniszczona, z licznymi uszkodzeniami. W wielu miejscach tworzyły się kałuże wody. Na ścianach są zniszczone ceramiczne płytki. Stare, drewniane okna są wypaczone i nieszczelne. Kuchnia w niedługim czasie ma zostać zlikwidowana. Posiłki będą przygotowywane w kuchni centralnej w Zakładzie Karnym Nr 1, a w wizytowanej jednostce będzie tylko punkt dystrybucji gotowych posiłków. W związku z powyższym wstrzymano wszystkie prace remontowe.

W dniu wizytacji, oprócz posiłków według normy podstawowej, kuchnia przygotowała dietę lekkostrawną i cukrzycową. Próbki jedzenia znajdowały się w wydzielonej lodówce, przeznaczonej wyłącznie do tego celu, zabezpieczonej przed dostępem osób nieuprawnionych. Przechowywane są przez 72 godziny.

Stan czystości pomieszczeń kuchni budził zastrzeżenia, a w pomieszczeniach pomocniczych (szatnia, łazienka i toaleta dla pracujących osadzonych) panował brud i nieporządek.

Ponadto, w każdym oddziale mieszkalnym znajduje się pomieszczenie, zwane kuchnią oddziałową. Jest ono wyposażone w stolik do przygotowania posiłku, elektryczną, dwupłytkową kuchenkę i zlew z bieżącą, zimną wodą. Osadzeni chętnie korzystają z możliwości samodzielnego przyrządzenia sobie ciepłego posiłku.

3.5. W Zakładzie Karnym Nr 2 w Strzelcach Opolskich widzenia odbywają się w przeznaczonym do tego celu budynku, znajdującym się pomiędzy pawilonami A i B, według zasad określonych w § 30 i § 31 Porządku Wewnętrznego. Do dyspozycji są cztery **sale do udzielania widzeń**. W dwóch salach ogólnych na parterze budynku realizowane są widzenia w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt osadzonego z odwiedzającym na zasadach ogólnych (przy stoliku), przeznaczone dla skazanych i tymczasowo aresztowanych.

Na piętrze, w jednej sali, przy 4 stanowiskach, widzenia udzielane są w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt. Wyodrębniono też pomieszczenie do udzielania widzeń bez osoby dozorującej, z bezpośrednim dostępem do łazienki wyposażonej w prysznic, umywalkę i dwie toalety. W pomieszczeniu tym, obecnie remontowanym, znajduje się wersalka, dwa fotele i stół. Pomieszczenie to ma służyć także do udzielania nagrody wynikającej z art. 138 § 1 pkt 3 kodeksu karnego wykonawczego, więc jego wyposażenie jest niezgodne z rozporządzeniem o warunkach bytowych (załącznik nr 3, tabela 20). Ponadto, na piętrze budynku znajduje się dodatkowe pomieszczenie, które, gdy jest taka potrzeba, wykorzystywane jest do udzielania osadzonym widzeń z odwiedzającymi.

Wszystkie sale do udzielania widzeń są przestronne, wyposażone w stoliki i krzesła (są one w dobrym stanie technicznym). We wszystkich pomieszczeniach panował bałagan, a na korytarzu i w łazienkach było brudno.

W obrębie sali do widzeń znajdują się dwie toalety oraz bufet, w którym osoby odwiedzające mogą dokonywać zakupów w ramach tzw. poczęstunku. Mogą także zakupić niezbędne artykuły z przeznaczeniem dla osadzonego, które są mu dostarczane do celi mieszkalnej po zakończeniu widzenia.

3.6. Osadzeni mają prawo trzy razy w miesiącu dokonywać zakupów artykułów żywnościowych, wyrobów tytoniowych oraz przedmiotów dopuszczonych do sprzedaży w zakładzie. W tym celu doprowadzani są do **kantyny**. Kupującym zapewniono duży wybór produktów (artykuły spożywcze, papiernicze, chemiczno - kosmetyczne), a dodatkowy asortyment można zakupić indywidualnie, po złożeniu przez osoby pozbawione wolności zamówienia i wyrażeniu zgody przez Dyrektora jednostki penitencjarnej. W punkcie sprzedaży dla osadzonych wprowadzono do obiegu artykuły wędliniarskie w opakowaniach aluminiowych, a także sprzedawane „na wagę”. Zaopatrzenie należy ocenić jako bardzo dobre. Ceny produktów, ustalone przez producenta i widniejące na opakowaniu, obowiązują w kantynie (np. ceny artykułów tytoniowych, jogurtów, kart telefonicznych). W przypadku innych produktów, zgodnie z informacją udzieloną przez Dyrektora Zakładu, marża nie jest wyższa niż 25%. Ceny nie odbiegają istotnie od cen na rynku lokalnym. Kierownictwo jednostki regularnie przeprowadza kontrolę w tym zakresie.

W kantynie jest kasa fiskalna, co zapewnia wydawanie osadzonym paragonu przy każdym dokonywanym zakupie.

3.7. Na terenie jednostki zorganizowano 2 duże **poła spacerowe**, 2 place z boksami spacerowymi (po trzy boksy każdy) oraz 1 boisko rekreacyjno-sportowe, służące do gry w koszykówkę, siatkówkę i kometkę. Na dużych polach spacerowych oraz w boksach spacerowych dla osadzonych „niebezpiecznych” znajdują się ławki. Natomiast boksy spacerowe przeznaczone dla tymczasowo aresztowanych, małe, na znacznej części swojej powierzchni wybetonowane, nie zostały wyposażone w sprzęt służący do wypoczynku. Stan placów spacerowych jest dostateczny.

3.8. Do dyspozycji osadzonych jest **świetlica** centralna, 1 siłownia i 1 świetlica sportowa oraz świetlice do zajęć kulturalno-oświatowych (dalej zwanych K.O), znajdujące się w każdym oddziale mieszkalnym (świetlica w pawilonie B tymczasowo została zaadaptowana na celę mieszkalną). Świetlica centralna jest zadbana i estetyczna. Świetlice K.O. wyposażone są w sprzęt TV i sprzęt muzyczny, a niektóre z nich w gry planszowe tj. szachy, warcaby oraz kąciki czytelnicze z prasą i książkami. Ponadto, w świetlicy w pawilonie A znajduje się stół do gry w tenisa stołowego i gra „piłkarzyki”. W dniu wizytacji w pomieszczeniach panował względny porządek, choć świetlica w pawilonie A, w oddziale terapeutycznym sprawia przygnębiające wrażenie. Ściany są brudne, ze śladami butów, podłoga jest zniszczona. Sprzęt kwaterunkowy (stoliki, krzesła, szafa na książki) jest obskurny i zniszczony. W obrębie świetlicy centralnej oraz świetlic w pawilonie A i pawilonie C znajduje się toaleta.

W zespole pomieszczeń świetlicowych jest sala przeznaczona na spotkania Anonimowych Alkoholików z działającej w Zakładzie grupy „Margines”. W tym pomieszczeniu odbywają się także spotkania Klubu Pracy.

Sprzęt do ćwiczeń siłowych w pomieszczeniach sportowych jest zniszczony, całkowicie wyeksploatowany, niespełniający wymogów bezpieczeństwa.

3.9. W Zakładzie znajduje się **biblioteka centralna** i cztery punkty biblioteczne. Na potrzeby biblioteki, w ramach programu „Skazani na książkę” zakupiono cztery komputery. W 2008 r. zakupiono 762 książki i 33 wydawnictwa na nośnikach CD. Zakupy realizowane są ze środków budżetowych oraz z funduszu postpenitencjarnego. Administracja pozyskuje książki od darczyńców, a także systematycznie uzupełnia księgozbiór o nowe pozycje ze środków własnych. Na ten cel w 2008 r. wydano blisko 8 tys. zł. Biblioteka dysponuje aktualnymi aktami prawnymi, również w języku angielskim, niemieckim i rosyjskim.

Szczegółowy plan korzystania z biblioteki centralnej jest zamieszczony w Porządku Wewnętrznym jako załącznik nr 13.

Zakład prenumeruje po 4 egzemplarze Nowej Trybuny Opolskiej i Gazety Wyborczej, które dostarczane są do cel mieszkalnych oraz 1 egzemplarz „Rzeczpospolitej”, przeznaczony do biblioteki centralnej. Ponadto, osadzeni

korzystają z możliwości indywidualnych zamówień prasy (w 2008 r. 37 osadzonych).

3.10. W ramach **zajęć kulturalno-oświatowych** osoby pozbawione wolności korzystają z sieci telewizji kablowej. Osadzeni, którzy posiadają w celach odbiorniki TV, mają dostęp do ponad 30 kanałów telewizyjnych. Zgodnie z Porządkiem Wewnętrznym, mogą oni używać sprzętu audiowizualnego także po godzinie 21.00, w sposób niezakłócający ciszy nocnej i z zachowaniem kultury jego użytkowania. Zakład nie dysponuje odbiornikami telewizyjnymi, które byłyby dostarczane do cel mieszkalnych. Za zgodą Dyrektora jednostki, osadzeni mogą korzystać także z prywatnego sprzętu audio-video tj. radiomagnetofonu, magnetowidu i odtwarzacza płyt DVD, bez możliwości nagrywania oraz konsol do gier komputerowych, które nie mają możliwości łączenia się z Internetem.

Za pośrednictwem radiowęzła nadawane są audycje i muzyka. Administracja organizuje imprezy masowe: koncerty, przedstawienia, widowiska, turnieje. W zakładzie funkcjonuje grupa teatralna „Bez wtyczki” oraz zespół muzyczny „Są-siedzi”. Prężnie działa sekcja plastyczno-dekoratorska oraz koło szaradziarskie i modelarskie. Aktualnie planuje się reaktywację grupy muzycznej w ramach programu readaptacji społecznej skazanych „Muzyczna podróż w czasie”. Na uwagę zasługuje fakt, że wiele imprez kulturalnych organizowanych jest z udziałem osób z zewnątrz.

W działalności sportowej duży nacisk kładzie się na masowość i powszechność zajęć. Zajęcia sportowe na boiskach organizowane są przez cały rok, poza okresami, w których występują niekorzystne warunki atmosferyczne. Sporządzane są tygodniowe plany korzystania z obiektów sportowych w taki sposób, aby każdy skazany miał możliwość brania udziału w zajęciach.

W Zakładzie istnieje zespół skazanych o cechach samorządu, zajmujący się sprawami z zakresu zajęć kulturalno-oświatowych, kultury fizycznej i sportu.

3.11. Opiekę duszpasterską sprawuje ksiądz katolicki. **Posługi religijne** odbywają się w kaplicy, w pomieszczeniu sąsiadującym, zwanym zachrystią, w świetlicy wyznaniowej oraz doraźnie w świetlicy centralnej. Msze święte odprawiane są trzy razy w tygodniu. Wszyscy osadzeni mają możliwość wysłuchania mszy św. za

pośrednictwem radiowęzła. Prowadzona jest katecheza i indywidualne posługi religijne. Dodatkowo, dla zainteresowanych, odbywają się spotkania modlitewne (4 razy w tygodniu). Ponadto, kapelan prowadzi szeroką gamę oddziaływań penitencjarnych. Organizuje wspólnie ze Stowarzyszeniem Pomocy Więźniom „Bractwo Więzienne” pomoc materialną, porady prawne oraz liczne spotkania realizujące program readaptacji społecznej.

Dyrektor Zakładu Karnego podpisał umowy z dziewięcioma grupami wyznaniowymi. Regularnie posługi religijne, oprócz Kościoła Katolickiego, świadczy Kościół Zielonoświątkowy, Świadkowie Jehowy, Zbór Chrześcijan. Inne, jak Szkoła Zen Kwan Um, Kościół Prawosławny, Kościół Ewangelicki, świadczą usługi w zależności od zgłaszanych potrzeb.

3.12. Kontrole osobiste generalnie odbywają się w pomieszczeniach zwanych kuchniami oddziałowymi. Krzesło i dywaniki, służące kontrolowanemu osadzonemu, znajdują się w pomieszczeniu gospodarczym, znajdującym się obok oddziałowej kuchni.

3.13. Zakład Opieki Zdrowotnej (dalej zwany ZOZ) Zakładu mieści się na pierwszym piętrze pawilonu mieszkalnego B. Znajduje się tu m.in. gabinet lekarski, gabinet zabiegowy połączony z pokojem socjalnym, gabinet stomatologiczny, apteka oraz izba chorych. Poza tym, w pawilonach A i C znajdują się gabinety lekarskie połączone z gabinetem zabiegowym.

Wszystkie pomieszczenia służby zdrowia są czyste, ściany są odnowione, w części gabinetów ściany wyłożone są glazurą, a na podłodze położona jest łatwo zmywalna terakota. Niechlubnym wyjątkiem jest izba chorych. Jest to cela o powierzchni 12 m², z trzema łózkami i niezabudowanym kąciem sanitarnym. Łóżka są stare, a materace bardzo zniszczone. W dniu wizytacji nie było w niej pacjentów.

Lekarze ogólni i specjaliści przyjmują w dni powszednie, w godzinach rannych bądź popołudniowych. Każdy z lekarzy ogólnych przyjmuje pacjentów z jednego, przydzielonego mu oddziału mieszkalnego, tylko jeden z nich opiekuje się osadzonymi z dwóch oddziałów. Każdy oddział ma wyznaczony dzień przyjęć-1 raz w tygodniu. W nagłych przypadkach chorzy przyjmowani są przez lekarzy, pracujących

w innym oddziale mieszkalnym. Po godzinach pracy ambulatorium, w razie nagłego zachorowania, wzywane jest Pogotowie Ratunkowe.

Specjaliści przyjmują 1 raz w tygodniu osadzonych, skierowanych przez lekarza ogólnego. Istotną jest możliwość konsultacji lekarskich wewnątrz Zakładu, gdyż wszyscy lekarze ogólni mają dodatkowe specjalizacje II°.

Możliwości badań diagnostycznych w Zakładzie są ograniczone. Na miejscu wykonywane są badania EKG (są 2 aparaty) oraz oznaczanie poziomu cukru we krwi.

Chorzy wymagający hospitalizacji przyjmowani są do szpitali więziennych w innych miastach, a w przypadkach zagrożenia życia w szpitalu miejskim w Strzelcach Opolskich.

Gabinet stomatologiczny, czynny 2-3 razy w tygodniu, jest duży, widny, z nowoczesną aparaturą. Prowadzone jest leczenie zachowawcze i protetyczne.

3.14. Oddział terapeutyczny mieści się na I i II piętrze pawilonu A. Do oddziału przyjmowane są osoby po przebadaniu w Ośrodku Diagnostycznym w Opolu, bądź skierowane przez psychologa ogólnopenitencjarnego.

Zaplecze techniczno-lokalowe oddziału stanowi pięć gabinetów personelu oddziału, w których realizowana jest terapia indywidualna, zespół pomieszczeń do terapii zajęciowej, świetlica, sala sportowa i studio radiowęzła z podręczną biblioteką.

W oddziale prowadzona jest terapia zajęciowa, realizowana w pracowniach: plastycznej, krawieckiej, introligatorskiej oraz stolarskiej. Pomieszczenia wszystkich pracowni są bardzo małe, zagracone, wyposażone w stary, zniszczony sprzęt służący do terapii, nieprzystający do realiów życia w XXI wieku (np. w pracowni krawieckiej jest jedna, stara maszyna do szycia o nożnym napędzie, w stolarni maszyna do cięcia drewna nie ma zabezpieczeń, uruchamiana jest więc wyłącznie w obecności terapeuty). Tylko w obrębie stolarni i pracowni plastycznej jest kącik sanitarny oraz wyodrębnione miejsce do przygotowania posiłku przez uczestników terapii

Doradztwo psychologiczne i oddziaływania psychokorekcyjne realizowane są podczas indywidualnych sesji. W ramach psychoedukacji udostępniano osadzonym ulotki, literaturę edukacyjną z zakresu profilaktyki antyalkoholowej, antynarkotykowej oraz dotyczące problematyki HIV-AIDS.

Zakres oddziaływań terapeutycznych jest ubogi, mający głównie charakter behawioralny (nie prowadzona jest psychoterapia, od miesięcy, w związku z brakami kadrowymi, zawieszono zajęcia grupowe), a z zajęć psychoedukacyjnych, sportowych, terapii zajęciowej korzysta niewielka liczba osadzonych. Pomocnym w pracy w oddziale jest kapelan więzienny, który 1-2 razy w tygodniu organizuje spotkania religijno-terapeutyczne, cieszące się wśród osadzonych dużym zainteresowaniem. Osadzeni są mało aktywni, brak im motywacji do działania. Najchętniej pozostają w celach mieszkalnych i oglądają programy telewizyjne.

Osadzeni z tego oddziału mają do swojej dyspozycji świetlicę. Korzystają z niej niechętnie, bowiem jest w niej brudno, sprzęt kwaterunkowy jest zniszczony, a wyposażenie bardzo ubogie.

3.16. W jednostce penitencjarnej powołane zostało **Centrum Kształcenia Ustawicznego**, w skład którego wchodzi trzy typy szkół: Gimnazjum dla Dorosłych, Zasadnicza Szkoła Zawodowa dla Dorosłych o profilu malarz-tapeciarz i Uzupełniające Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych. Wszystkie szkoły są szkołami publicznymi, działającymi w oparciu o przepisy prawa oświatowego oraz przepisy wynikające z ustawy Kodeks karny wykonawczy.

W placówce przeprowadzany jest egzamin gimnazjalny, zawodowy oraz maturalny. Świadectwa ukończenia szkoły nie zawierają informacji, że nauka była pobierana w zakładzie karnym. Szkoła prowadzi także nauczanie w formie kursów. W bieżącym roku zaplanowano przeprowadzenie 4 kursów: dwóch przygotowujących do pracy w charakterze palacza kotłów wodnych i parowych oraz dwóch w charakterze malarza – tapeciarza.

Bazę lokalową szkoły tworzą 4 sale lekcyjne oraz pracownia komputerowa, wyposażona w 10 stanowisk, urządzona dzięki środkom pozyskanym z funduszy unijnych. Wszystkie pomieszczenia lekcyjne, toalety (3) oraz korytarz są zadbane i panował w nich nienaganny porządek. Uczniowie zamieszkują cele dwuosobowe.

3.17. Osadzeni są **zatrudnieni** odpłatnie przy pracach porządkowych i pomocniczych na rzecz jednostki, w przedsiębiorstwie przywięziennym oraz na rzecz kontrahentów pozawięziennych. Zatrudnienie nieodpłatne realizowane jest głównie przy pracach administracyjno-gospodarczych na rzecz jednostki.

W Przedsiębiorstwie Przemysłu Obuwniczego (zwanego dalej PPO), funkcjonującym przy Zakładzie, w dniu wizytacji zatrudnionych było 104 skazanych. Przedsiębiorstwo dysponuje nowoczesną bazą produkcyjną, a wytwarzane przez skazanych obuwie posiada certyfikat produktu wysokiej jakości. Pracownikom zapewniono pomieszczenia socjalne oraz łazienki. W pomieszczeniach zakładowych wywieszono w widocznym i dostępnym miejscu instrukcje pracy. Zatrudnieni skazani byli przeszkoleni w zakresie przepisów BHP i zasad udzielania pierwszej pomocy.

W Zakładzie jest wydzielony budynek warsztatowy, w którym na stanowiskach: malarz, murarz, hydraulik, stolarz i ślusarz zatrudnieni są osadzeni. W ramach zaplecza socjalnego, pracujący tu skazani korzystają z łazienki z trzema stanowiskami prysznicowymi. Stan sanitarny i techniczny tych pomieszczeń jest zły (sufit i ściany łazienki są zagrzybione, ze ścian odpada farba, z sufitu tynk).

4. Rozmowy przeprowadzone z osadzonymi.

W trakcie wizytacji przeprowadzono rozmowy z 61 osadzonymi, w tym z osobami: wobec których w ciągu ostatnich 6 miesięcy stosowano środki przymusu bezpośredniego (4), ukaranymi umieszczeniem w celi izolacyjnej (2), osadzonymi stwarzającymi poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu (3), osobami chronionymi (3), osobami w wieku powyżej 60 lat (9), 1 cudzoziemcem oraz osadzonymi wybranymi losowo (40). Rozmowy, według opracowanego kwestionariusza, odbywały się bez obecności osób trzecich, w sposób uniemożliwiający osobom postronnym zapoznanie się z treścią odpowiedzi udzielanych przez osoby pozbawione wolności.

W rozmowach z osadzonymi uzyskano opinie w przedmiocie przestrzegania podstawowych praw osób pozbawionych wolności i atmosfery panującej w Zakładzie. W przeważającej większości osadzeni pozytywnie oceniali realizację przysługujących im uprawnień. Niemniej jednak zgłoszono uwagi i zarzuty, które dotyczyły następujących kwestii:

1. w zakresie **warunków w celi mieszkalnej** najczęściej podnoszono zarzut przeludnienia oraz braku zabudowy kąpeków sanitarnych. Uwagi dotyczyły też

braku ciepłej wody w celach oraz niewystarczającej ilości środków czystości oraz ich niskiej jakości. Pojedyncze uwagi dotyczyły niesprawnej wentylacji, skutkiem czego w celach jest wilgoć, niedostatecznego oświetlenia oraz brudnych, zagrzybionych ścian. Pomimo tych uwag, 30 respondentów oceniło warunki bytowe jako dobre lub dość dobre;

2. w zakresie **wyżywienia** powtarzał się zarzut, że racje żywnościowe są generalnie zbyt małe. Zgłoszono zastrzeżenia co do jakości wydawanych produktów („nieświeże”, „przeterminowane”) oraz walorów smakowych potraw. Podniesiono zarzut braku w diecie owoców i warzyw oraz małego urozmaicenia posiłków. Większość, gdyż 46 rozmówców, nie miała uwag do żywienia;

3. w zakresie **mycia się i kąpieli** 29 respondentów zgłosiło uwagi. Najczęściej dotyczyły one zbyt rzadkiego – jeden raz w tygodniu – korzystania z kąpieli. Podkreślano fakt konieczności korzystania z łaźni, znajdującej się w remoncie. Podnoszono zarzut braku intymności przy myciu z uwagi na duże grupy kąpiących się jednocześnie. Wskazywano na częsty brak ciepłej wody w łaźniach i krótki czas kąpieli. Pojedyncze uwagi dotyczyły uszkodzonych pryszniczy, braku wieszaków i niskiej jakości środków higieny osobistej;

4. w zakresie **warunków dokonywania zakupów w bufecie podczas widzeń przez rodziny oraz przez osadzonych na wypiskę** najczęściej podnoszono zarzut zbyt wysokich cen w kantynie. Pojedyncze uwagi dotyczyły braku aktualnego cennika dostępnego w celach mieszkalnych oraz braku możliwości skontrolowania prawidłowej wagi zakupionego towaru (dotyczy artykułów wędliniarskich sprzedawanych „na wagę”);

5. w zakresie **widzeń** odebrano pojedyncze uwagi dotyczące niekulturalnego zachowania się funkcjonariuszy nadzorujących widzenia, konieczności przebywania na sali widzeń, nawet w czasie upalnych dni, w odzieży skarbowej, nieudzielania nagród regulaminowych w postaci widzenia bez osoby nadzorującej w odrębnym pomieszczeniu oraz konieczności wpisywania na listę osób odwiedzających małoletnich dzieci;

6. w zakresie **korzystania ze spacerów** zdecydowana większość rozmówców nie miała uwag. Pojedyncze osoby sygnalizowały, że spacer, trwający jedna

godzinę, jest zbyt krótki, a w boksie spacerowym jednocześnie spaceruje zbyt duża grupa osadzonych;

7. w zakresie **opieki zdrowotnej** zgłoszone zarzuty dotyczyły przede wszystkim długiego oczekiwania na przyjęcie przez lekarza ogólnego (2-3 tygodnie) i lekarzy specjalistów. Sygnalizowano, że trudno uzyskać pomoc w postaci otrzymania leków przeciwgorączkowych, przeciwzapalnych w chorobach typu przeziębienie czy ból gardła. W rozmowach podnoszono, że lekarz pierwszego kontaktu nie bada pacjenta. Skarżono się na niewłaściwe odnoszenie się personelu medycznego do osadzonych. 39 respondentów nie miało uwag do opieki medycznej, a 31 oceniło ją dobrze lub dość dobrze;

8. w zakresie **korzystania z prasy, książek i zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych** zgłoszone uwagi dotyczyły braku prasy. Nie zgłoszono żadnych zastrzeżeń co do możliwości korzystania z zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych. Dwóch rozmówców wskazało na małą ofertę w zakresie edukacji przeciwalkoholowej

9. nie odebrano żadnych uwag w zakresie **korzystania z aparatów telefonicznych**, w zakresie **korespondencji i paczek** oraz **posług religijnych**. Zdaniem rozmówców praca więziennego kapela zasługuje na uznanie;

10. osoby, z którymi rozmawiano generalnie oceniły **traktowanie przez funkcjonariuszy** jako dobre (53 osoby), tylko jedna uznała je jako złe. Niemniej zgłoszono, iż zdarzają się przypadki niewłaściwego odnoszenia się funkcjonariuszy Służby Więziennej, głównie oddziałowych, polegające na używaniu słów niecenzuralnych, ubliżaniu i zachowywaniu się w sposób prowokujący. Respondenci nie mieli zastrzeżeń do sposobu przeprowadzania przez funkcjonariuszy kontroli osobistej osadzonych. Rozmówcy, oceniając pracę wychowawców, wskazywali, iż są to osoby kompetentne i chętne do udzielania pomocy. Natomiast niewielu respondentów miało możliwość skorzystania z pomocy psychologa. Wskazywano na długi okres oczekiwania na konsultację psychologiczną. Pojedyncze uwagi dotyczyły niezgodnej z etyką zawodową postawy psychologa: „niechętnie słucha problemów skazanych”, „nie interesuje się osobami potrzebującymi pomocy”;

11. uwagi zgłoszone przez osoby **karane dyscyplinarnie** dotyczyły zbyt surowego ukarania (6 rozmówców było ukaranych umieszczeniem w celi izolacyjnej na okres do 28 dni) i wymierzania kary za brak przewinienia (3 przypadki ukarania za otrzymanie w paczce niedozwolonych artykułów) lub drobne przewinienia. Wszystkie osoby ukarane dyscyplinarnie przyznały, że zostały wysłuchane przed podjęciem ostatecznej decyzji o ukaraniu.

7. Wnioski i zalecenia

Czynności przeprowadzone przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich pozwoliły uznać, że - generalnie rzecz biorąc - w Zakładzie Karnym Nr 2 w Strzelcach Opolskich przestrzegane są prawa osób pozbawionych wolności.

Wysoko należy ocenić atmosferę panującą w Zakładzie, zwłaszcza w relacjach funkcjonariusze - osadzeni, co znalazło odzwierciedlenie w wynikach przeprowadzonych rozmów. Odnotować należy również duże zaangażowanie funkcjonariuszy działu penitencjarnego i kapelana więziennego. Podejmują oni szereg działań w celu zorganizowania osadzonym licznych zajęć, a tym samym zmniejszenia poczucia beznadziejności i wyuczonej bezradności, nudy, frustracji i pesymizmu.

Obszarem, w którym może dochodzić do naruszeń praw przysługujących osadzonym są warunki socjalno-bytowe: przeludnienie, bardzo zły stan sanitarno-techniczny niektórych pomieszczeń, w tym głównie łaźni, niezabudowane kąpiki sanitarne, niezapewniające intymności. Należy więc nieustannie podejmować działania zmierzające do zapewnienia minimalnej normy 3m² na jedną osobę wszystkim osadzonym oraz dążyć do zakończenia w trybie pilnym remontu łaźni, wyremontowania cel mieszkalnych, w tym zabudowania kąpoków sanitarnych oraz odnowienia i wyposażenia świetlic oddziałowych. Ponadto, niezbędne jest odnowienie pomieszczenia do udzielania widzeń bez osoby dozorującej oraz wyposażenie go we właściwy sprzęt, odnowienie izby chorych, dokonanie wymiany łóżek na inne o konstrukcji gwarantującej bezpieczeństwo osadzonych (posiadające drabinki i zabezpieczenia).

W celu zapewnienia bezpieczeństwa osadzonych i ochrony ich zdrowia należy zaprzestać kąpieli osób pozbawionych wolności w remontowanej łaźni w pawilonie C i opracować plan realizacji ich prawa w tym zakresie w miejscach spełniających wymogi higieniczno-sanitarne.

Należy w trybie pilnym dokonać przeglądu sprzętu sportowego, znajdującego się w świetlicach rekreacyjno-sportowych, pod kątem posiadania odpowiednich dokumentów, potwierdzających jego sprawność i wymaganą jakość. Urządzenia nieposiadające odpowiedniego atestu lub certyfikatu należy wycofać z użytkowania.

Konieczne jest doprowadzenie do zgodności Porządku Wewnętrznego Zakładu z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 listopada 1996 r. w sprawie określenia zasad dopuszczalności używania wyrobów tytoniowych w obiektach zamkniętych podległych Ministrowi Sprawiedliwości.

W ocenie wizytujących, w celu usprawnienia pracy psychologicznej, istnieje potrzeba przyznania dodatkowego etatu psychologa ogólnozakładowego. Przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich widzą pilną potrzebę wdrożenia nowego programu oddziału terapeutycznego (projekt programu został już przygotowany), którego realizacja zintensyfikuje oddziaływania terapeutyczne, mające na celu ogólną poprawę funkcjonowania psychospołecznego pacjentów tego oddziału. W tym miejscu należy jeszcze raz podkreślić ubogość wyposażenia świetlicy oddziałowej i pracowni zajęciowych, wysoce odbiegającego od współczesnych standardów.

Istnieje również potrzeba przerehabilitacji Karty Praw Pacjenta w taki sposób, aby znajdujące się w niej zapisy dotyczyły praw pacjenta pozbawionego wolności.

Zważywszy na powyższe, istnieje pilna potrzeba przyznania jednostce środków finansowych, które umożliwią przeprowadzenie niezbędnych remontów oraz realizację w/w wniosków i zaleceń.

Dyrektor Zakładu Karnego nr 2 w Strzelcach Opolskich poinformował Rzecznika Praw Obywatelskich, iż podjęte zostały działania zmierzające do zmniejszenia przeludnienia. Polegają one na bezustannej analizie osadzenia w

poszczególnych oddziałach i celach mieszkalnych, celem niedopuszczenia do nierównomiernego ich zaludnienia. Ponadto, w jednostce wprowadzono nowy Porządek Wewnętrzny, w którym uregulowano zasady używania wyborów tytoniowych zgodnie z odpowiednim rozporządzeniem. Dyrektor wyjaśnił również, że czyni starania o pozyskanie środków na zorganizowanie na placach spacerowych siłowni napowietrznych oaz dokona wybrakowania posiadanego sprzętu w świetlicach oddziałowych. Jednocześnie poinformował on, iż rozważana jest możliwość zamknięcia świetlic w oddziale B i C.

W zakresie poprawy warunków socjalno – bytowych wyremontowano pracownię zajęciową, pracownię zajęć grupowych, świetlicę rekreacyjno – sportową, świetlicę do zajęć k - o, a także fryzjernię. Brak środków finansowych uniemożliwia jednak zakupu nowych maszyn do pracowni zajęciowych. Remont cel mieszkalnych, wraz z zabudową kąpoków sanitarnych, przeprowadzany jest systematycznie w miarę posiadanych środków finansowych. W przygotowaniu też jest projekt modernizacji łaźni w pawilonie B. Natomiast łaźnia pawilonu C jest wciąż w remoncie, a osadzeni korzystają z łaźni w pawilonie B. Zmniejszono również liczebność grup kąpielowych, tak aby jeden osadzony miał do dyspozycji oddzielny prysznic. W harmonogramie prac remontowych ujęte zostały również pomieszczenia izby chorych

Zakres oddziaływań psychologicznych jest związany z brakami kadrowymi, w związku z czym Dyrektor występował niejednokrotnie do Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Opolu o przyznanie drugiego etatu dla psychologa ogólnozakładowego, jednak do chwili przygotowywania odpowiedzi wniosek ten nie został uwzględniony.

W kwestii Karty Praw Pacjenta, Dyrektor stwierdził iż zgodnie z Konstytucją RP istnieje jedna Karta Praw Pacjenta.